

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת מכות - דף יא

נושא: מות הכהן הגדול, מיהו והגדרתו.

אמר רבי חמא בר חנינא, בספר יהושע נאמר הדיבור בלשון רכה **וְיֹאמְרוּ** למעט הדיבור בנושא ערי מקלט שנאמר בלשון עזה **וַיִּדְבֵּר**, משום שענין ערי מקלט הוא ציווי על מצוה מהתורה. ונוקטת הגמ' שכל לשון של **וַיִּדְבֵּר** מורה על לשון קשה **זָבַר** האיש אדני הארץ אתנו קשות. ואומרת הגמ' שלשון **וַיִּדְבֵּר** הוא לשון נחת כמבואר בברייתא "אז **נִדְבַרְתּוּ** יראי ד' איש אל רעהו" וכן **וַיִּדְבֵּר** עמיס תחתיו. **תלוקו רבי יהודה ורבנן** מדוע נאמר יהושע לשון קשה, **למ"ד** משום ששהה מלהבדיל ערי מקלט. **ולמ"ד** משום שזוהי מצוהו מן התורה.

ויכתב יהושע את הדברים האלה **בספר תורת אלקים** נחלקו רבי יהודה ורבי חמיה, **למ"ד** הכוונה שיהושע כתב את ח' הפסוקים האחרונים בספר תורה, וזה **הכוונה** "בספר תורת אלקים", **למ"ד** כתב פרשת ערי מקלט, והכוונה כתב בספרו את הדברים האחרים בספר תורת אלקים. **ספר תורת** שהפך את חיבורי היריעות בחוט העשוי מפשתן, נחלקו רבי יהודה ור"ם, **למ"ד** כשר, יש היקף לתפילין שצריך להיות כתוב על עור בהמה טהורה, ולא לגבי שאר הלכות. **למ"ד** פסול, יש היקף לתפילין ונאמרה הלכה למשה מסיני בתפילין שיהיו תפורים בגידים. **אמר רב** ראיתי את התפילין של רבי חיאי שהיו תפורים בחוטי פשתן, **ואין** כך ההלכה.

מבואר בתורה שרוצה בשגנה נמצא בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול, **המשה** שהכהנים גדולים במותם חוזר לביתו, **משום** שיהיה שייך להכהנים שהיו עד זמנו של אישיו המלך. **מרתב בדיים** הכהנים הגדולים שהיו מתוקפת אישיו המלך שלא נמשחו, אלא מינויים היה ברביעי בדיים. **משום** שעבר" היינו הכהן שהיה ממלא את מקומו של הכהן גדול אם איער בו פסול. **לדעת רבי יהודה** אף **משום** **אלקמים** שהיה ממלא את עניני המלחמה. **כדי שלא יתפללו** **וישבי העיר מקלט שהכהנים ימותו**, היו דואגות אחרותיהם של הכהנים הגדולים למחיה ונסתו למולים.

אמר רב כהנא, נאמר ג' פעמים בפסוקים **כִּתְּבוּ** **כָּתוּב** **כָּתוּב** עד מות הכהן הגדול. י"ב בעיר מקלטו ישיב עד מות הכהן הגדול, **המשה** מות הכהן הגדול, למדנו שיש ג' כהנים גדולים שבמיתותיהם הולך שב. **ורבי יהודה** הוסיף "לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן", **ורבנן** לא הוסיפו פסוק זה משום שלא נאמר בו "הגדול".

מה שחוששים לתפילתם של הגולים מבואר שאם היו מתפללים הייתה תפילתם מתקבלת, **ולכאורה** "כצפור לנוך כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא" היינו שאין תוקף לקללת חנם. **ביאר** **ההוא סבא** ששמע בדברי רבא, שיש חטא בכהנים גדולים שלא ביקשו על אנשי דורם שלא יאה להם תקלת רוצח בשגגה.

ויש שלמדו בשגגה, שהאמחה של הכהנים גדולים דאגו למחיה וכסות כדי שיתפללו שלא ימותו בהיגם. א"כ יעלה שיש לא יתפללו ימותו, ומה יכל הכהן גדול לעשות כדי שלא ירצחו בשגגה, והא זה דומה לטוביה חטא וזיגוד לקה (בדברי הגמ' בפסחים שחטא טוביה והיה זיגוד עד אחד שבא לר"פ ולא קיבלו ר"פ וע"ז אמרו בדרך משל "טוביה חטא וזיגוד לקה"). **וע"ז ביאר ההוא סבא ששמע בדברי רבא**, שהיה להם לבקש על אנשי דורם שלא יאה להם תקלת רוצח בשגגה. **כמעשה** שאכל אריה אדם במרחק ג' פרסאות ממקומו של רבי יהושע בן לוי, ולא בא אליהו הנביא לריב"ל ג' מיים.

אמר רב יהודה אמר רב, קללת חכם אפילו בחנם קיימת. כאשר חפר דוד המלך את יסודות בית המקדש, צף התהום ורצה לשתוף את כל העולם, **שאל דוד** האם מותר לכתוב שם המפורש על חתיכת חרס ולזרוק בתוך המים ויעמוד במקומו וימנע את הצפת העולם ויש חשש שימחק שם הקודש, ולא היה שם אדם שאמר שאומה, **אמר דוד המלך** כל היודע דבר ולא אומר יתנוק בגרונו, נשא אחרתולפ ק"ו ואמר, אם נמחק שם שמים בפרשת סוטה להשכיח שלום בן איש ואשתו, בודאי שמוטר לצורך כל העולם כולו, **אמר לודו** וכן עשה וקם על מקומו. **ואפילו** שקללת דוד באה על תנאי, **בב"ז נאמר** "ויצא אל ביתו ויחנק".

אמר רבי אבהו קללת חכם באה אפילו על תנאי, עלי אמר לשמואל שאם לא יאמר לו מה אמר לו ד בניו לא ילכו בדרכי, **ולמעשה שמואל אמר לו**, ובכ"ז נאמר "ולא הלכו בניו בדרכיו".

אמר רב יהודה בשם רב, נדודו על תנאי צריך הפרה, המיודה שהתחייב לעיקב אבינו להשיב את בנימי, ואם לא "וחטאתי לך כל הימים", **ואמר רבי שמואל בר כהנא בשם רבי יוחנן** "יהי ראונו ולא ימות וכו' וזאת יהיה" כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה ממולגים בארון, **עד שמעך משה רבנו** וביקש רחמים, **לאמר** משה רבנו מי גרם לראובן שיודה בבלבול יצועי אביו, יהודה שאמר במעשה תמר "צדקה מנתי", **שמואל** שנידי בתנאי חל.

הסתפקו האם צריך להמתין שכל הכהנים המנויים במשנה ימותו, **אין** במיתת אחד מהם יוצא. מבואר הלך במשנה שאם רצה בשעה של אה לה כהן גדול, לא יוצא לעולם מעיר מקלט, **מבואר** שמתו האלה הכהנים לא מהוים סיבה לשחורו, **דוחה הגמ'**, שמדובר שלא היה עוד כהנים. **אם מת הכהן הגדול לאחר גמר דין**, אינו גולה, ולמדנו ק"ו הרי מי שגלה יוצא במוות הכהן כ"ש אם נגמר דינו ועדיין לא גלה, ומות הכהן גדול זה הכפרה.

אם מת הכהן הגדול לפני גמר דין, ומינו אחר ואח"כ נגמר הדין, גולה וחוזר כאשר ימות הכהן החדש. **אמר רב כהנא** מקור הדין "וישיב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אתו בשמן הקדש" והכוונה שמתו רבישיו, והיה צריך הכהן גדול להתפלל עליו שיגמר דינו לזכות.

אם מת הכהן הגדול לפני מינו אחר ונגמר דין, שוב לא יצא מעיר מקלט לעולם, וכן ההורג כהן גדול, או אהו גדול שהרג.

הגולה אינו יוצא מעיר מקלט, **לא** לעדות מצוה, עדות ממון, יצא מנפשו, ואפילו כל ישראל צריכים לו, אפילו שר צבא כיוצא בן צרויה, אינו יוצא שנאמר "אשר נס שמח" ונדרש שם זירתו, מיתתו וקבורתו. **עיר מקלט קולטת**, וכן תחום ארבעים אמה סביב העיר קולט. **גולה** שייצא מעיר מקלט ומצאו מאל הדם **לדעת רבי יוסי הגלילי** מצוהו ביד נואל הדם להרוגו, ושאר בני אדם רשאים להורגו. **לדעת ר'ע** מותר לגולל הדם, ושאר בני אדם מתחייבים אם יהרגוהו.

אמר אביי, קיבלנו במסורה שאם נגמר דינו של רוצח בשגגה לאחר שמת, **מוליכים** את עצמותיו ונקבר מקלט **למ"ד** לשוב לשבת בארץ. וזה הכוונה לביטת ארץ. **מבואר בברייתא**, אם מת בעיר מקלט ואח"כ מת הכהן מוליכים את עצמותיו לקברי אבותיו, "אל ארץ אחוזותיו". **נגמר דינו של הרוצח**, ואח"כ התברר שהכהן גדול הוא בן גרושה או תלוצה, **נחלקו** רבי ואמי רבי יוחנן ור' פנחס, **למ"ד** פטור מגולת שהרי מתה כהונה. **ולמ"ד**, בטלה כהונה ולא יצא לעולם מעיר מקלט. **ורוצו תלמות** במחלוקת ר"א ורבי יהושע בדין כהן ששמע והקריב ונמצא שהוא בן גרושה או תלוצה, **לדעת ר"א** פסולים כל הקרבנות, וכן סובר מ"ד בטלה כהונה. **ורבי יהושע** מקשר למפרע, חלוצה, **לדעת ר"א** פסולות כהונה. **שביטש ר"א** לכו"ע בטלה כהונה. **ויחושע רבי יהושע** למ"ד סבר מתה כהונה ולא יגלה, ולמ"ד בטלה כהונה משום **שכל דברי רבי יהושע** להתיר את הקרבנות למפרע זה רק במקום שנאמר "ברך ד' חילו ופעל ידיו תרצ"ו **שמעתי** שאפילו עובדת חלל כשרה. **אצל** לגבי גלות בטלה כהונה, והרי זה כנגמר דינו בלא כהן גדול שלא יוצא לעולם.

עיונים על הדף

פסוקים האחרונים שבספר תורה.

"ויכתב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלקים" נחלקו, למ"ד הכוונה שיהושע כתב את ח' הפסוקים האחרונים בספר תורה.

אמרו בגמ' בב"ב טו, א "משה כתב ספרו ופרשת בלעם". עוד אמרו שנחלקו האם שמונה פסוקים אחרונים נכתבו ע"י משה בדמע או יהושע כתבם. ורצו לתלות שיהיה נפק"מ לגבי הקריאה של אותם שמונה פסוקים, שלמ"ד יהושע כתבם דין אחר יש להם מאשר לשאר הספר. ומסקנת הגמ' שאף למ"ד משה כתב בדמע, הדין הוא שונה מאחר ויש שינוי בכתיבה. השלכה הלכתית לתוקף חלות הקדושה בכתיבת שמונה פסוקים אחרונים של התורה. למדנו ששמונת הפסוקים האחרונים בתורה אינם כגוף כתיבת כל התורה עד שדנו בתלמוד שיהיה לפסוקים אלו תוקף הילכתי שונה. ואמרו ע"ז, "שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן", להבדיל ולהפריד משאר פסוקי התורה שאין יחיד קורא אותן. אלו הפסוקים השתנו כאמור, לפי שיטה אחת מחמת שיהושע כתבם ולשיטה ב' משה רבינו כתבם בדמע, דינם שונה.

ונחלקו הקדמונים בביאור ההלכה זו ששמונה פסוקים אלו "יחיד קורא אותם", לדעת רש"י, (שם בב"ב טו, א ד"ה יחיד) הכוונה שאין מפסיקין בהם. בפשטות כוונתו כפי שביאר בהרחבה ר"ת, (הובא בדברי החוספות שם בד"ה שמונה פסוקים) שאין מפסיקין בהם לעלות ב' קרואים. (וכן פסק פסקי היד רמ"ה אות קצב) וכן כתב רש"י מפורש בענין דומה במסכת מנחות (ל, א ד"ה יחיד) "אדם אחד קוראן ואין מפסיק ביניהם כדי לעמוד אחר ולקרות".

דעת רבינו מושלם (הובא שם בחוספות וכך בדברי החוספות במסכת מנחות ל, א ד"ה שמונה) שיחיד יקרא בלא שלוח ציבור. ובחינושי המיארי (בבית הבחירה) הביא עוד ב' ביאורים וז"ל "ויש שפירשו שמיוחד שבצבור קורא אותם. ויש שפירשו שאין הקורא פסוקים שלפניהם רשאי לקרוא אלא מפסיק לשם ואחר קורא". וכך על זו הדרך הביא בשיטת"ק בשם הר"ם מיגאש. אמנם בתורת חיים, הביא את שיטת הרמב"ם (הלכות תפילה יג, ו) שכתב וז"ל "שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה א"ע"פ שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם האילן ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן". ע"כ לשון הרמב"ם.

מבואר בדבריו ששינוי כתיבת הפסוקים משפיע על צורת הקריאה הרגילה בבית הכנסת, אע"פ שאמרו (ברכות כא, ב) "כל דבר שבקדושה לא יאה פחות מעשרה", אולם כיון שפסוקים אלו השתנו היות והם אחר מיתת משה רבינו, מותר ליחיד לקרותן. והבין התורת חיים שקורא אותן כדין קריאה מצביעה גם ברכה לפניה ואחריה, אולם באלו הפסוקים לא נאמרה ההלכה שצריך עשרה. וחומרת קדושתן פחות משאר התורה היות ונכתבו לאחר פטירת משה רבינו. ומעתה, אף יהיה אפשר להפסיק באמצע ולעלות ב' קרואים.

ודקדק שלשון התלמוד עולה יפה לשיטת הרמב"ם שאמרו "שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן", המילה "יחיד" היא ההפך מרבים, ומתבאר לפי ביאור הרמב"ם שלא צריך עשרה אנשים כשאר דבר שבקדושה. אולם לפי ביאור רש"י ור"ת שהכוונה שאין מחלקים לב' אנשים וכו' היה צריך לומר "אחד קורא אותן", המילה "אחד" היא ההפך משינים.

אמנם אף לאחר ביאור של התורת חיים פסקו בטור ובשולחן ערוך (א"ח הלכות ראש חודש תכת, ז) "שמונה פסוקים אחרונים שבתורה אין מפסיקין בהם אלא יחיד קורא את כולם". מבואר שפסקו כדעת רש"י ור"ת.

ואף הראב"ד (השגות על הרמב"ם שם) הקשה על הרמב"ם שאין זה מסתבר שהיון נעלמו הציבור שמעו את הקריאה עד עתה וסיים על דברי הרמב"ם "הוא ענין זהו". בחידושי החתם סופר, ביאר את דברי הרמב"ם ע"פ ההלכה שאם יצאו מקצת מהציבור ועתה אין עשרה יכולים להמשיך בקריאה באותו ענין אולם אין להתחיל ענין אחר. והחתי"ס שאם יצאו בין גברא לגברא אין להתחיל ולברך שוב היות ומוגדר כענין חדש אולם אם יצאו לאחר סיום הקריאה ורק נשאר להפטיר בנביא יכולים להפטיר בנביא על אף שאין עשרה בבית הנסח כיון שהקריאה בנביא היא המשך לקריאה בתורה ואם לא יקראו בנביא יאמרו האנשים בטעות שהקריאה בנביא זה ענין חדש ובטעות יבואו להשוות חומרת הנביא לחומרת קדושת התורה. וא"כ אף בשמונה פסוקים אחרונים של תורה למרות שיש הלכה שאם יצאו מקצת אנשים אין להתחיל בקריאה חדשה כמבואר לעיל שאין להתחיל בענין חדש אולם בשמונה פסוקים אלו יש לקרא אותם אם יצאו מקצת מהציבור לדומה להם שממשיכים בקריאת הנביא כדי שלא יבואו להשוות את חומרת הנביא לחומרת התורה כך ימשיכו לקרא בשמונה פסוקים האחרונים שלא ישוו חומרתן לשאר התורה. ובדאי שכן הטעם לשיטה שיהושע כתבם שחומרת הפסוקים חומרת נביא. ואף לשיטה ששמע רבינו כתבם בדמע היות ונכתב בלשון המורה שנכתב לאחר מיתת משה רבינו וחומרתן פחותה משאר פסוקי תורה.

סיבה ומסובב - דרכי ההשגחה.

דרשו בגמ' שאם מת הכהן גדול, ומינו כהן חדש ואח"כ נגמר הדין, ממתין הגולה עד שימות הכהן החדש, ודרשו בגמ' שנאמר "וישיב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אתו בשמן הקדש" והכוונה שנמשח בימיו.

המשך חכמה (במדבר לה, כב) הביא את שאלת הגמ', וכי הוא מושחתי? אלא ביארו שהכוונה שנמשח בימיו. מבאר רבי מאיר שמחה, והפירושו, ויתכן, דהורה לנו הכתוב אופני הנגהת ההשגחה, שיתכן בחיך הנגהתה אשר בשביל סבת איש פרטי ועמד אז לכה"ג, והוא בשביל שצריך הרוצח להמתין על מיתתו של כה"ג, ואם יועמד אחר אולי אין לו חיים ארוכים, והועמד אז אשר יחיה חיים ארוכים למען יהי גולה זה חבוש במקלטו חיים כבירים עד מות כה"ג זה, וכן אופכא כי מזלו גרם, לזה אמר "אשר משח אותו", שהוא הסבה למשיחתו כמו שנתבאר.